

ارزیابی پتانسیل اکوتوریستی شهرستان آران و بیدگل با استفاده از SWOT (نمونه موردی: کویر مرنجاب)

جواد میکانیکی^۱، ساغر کاسب^۲

چکیده

گردشگری یکی از موضوعاتی است که در ارکان مختلف زندگی اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جوامع تاثیر فراوان دارد گردشگری خود دارای اشکال مختلفی است که یکی از این اشکال اکوتوریسم می باشد. اکوتوریسم یک نوع سفر مسئولانه و هدفمند به محیط طبیعی می باشد که در صورتی که به شکل درست و با برنامه ریزی دقیق صورت بگیرد زمینه های رسیدن به توسعه پایدار را فراهم می کند. محیط طبیعی پیرامون ما دارای جاذبه های طبیعی فراوانی است که هر ساله گردشگران زیادی را به خود جذب می نماید یکی از این جاذبه ها که توانسته است گردشگران زیادی را به تماشای خود فرا بخواند کویر است که دارای جاذبه های طبیعی متنوع و زیبایی می باشد. کویر مرنجاب یکی از کویرهای مرکزی ایران است که علاوه بر جاذبه های طبیعی دارای جاذبه های تاریخی - فرهنگی فراوانی نیز می باشد. در پژوهش حاضر به بررسی پتانسیل های اکوتوریستی کویر مرنجاب با استفاده از تحلیل SWOT انجام شده است که به این منظور ۴۵ پرسشنامه توسط گردشگران و مسئولان سایت گردشگری کویر مرنجاب تکمیل و در نهایت وزن دهی صورت گرفت و رتبه بندی هر کدام از گویه ها (نقاط قوت، نقاط ضعف، فرصت ها و تهدیدها) صورت گرفت و سپس به تحلیل هر کدام از نقاط قوت، ضعف، فرصت ها و تهدیدهای محیط پرداختیم.

واژگان کلیدی: اکوتوریسم، ارزیابی، SWOT، آران و بیدگل، کویر مرنجاب.

^۱ دانشیار گروه جغرافیا دانشگاه بیرجند

^۲ دانشجو کارشناسی ارشد جغرافیا دانشگاه بیرجند

مقدمه

گردشگری در عصر حاضر نقش مهمی در مناطق مختلف به خصوص نواحی که دارای پتانسیل‌های گردشگری هستند ایفا می‌نماید و همچنین تاثیرات مهم اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی بر زندگی مردم نواحی مختلف می‌گذارد. هم‌اکنون گردشگری به مهمترین و ارزآورترین صنعت در بسیاری از کشورها تبدیل شده است گردشگری اشتغال‌زاست و طیف وسیعی از مشاغل تولیدی و خدماتی را در بر می‌گیرد جاذبه‌های طبیعی و جاذبه‌های انسانی - فرهنگی هریک علاقمندان و مشتاقان خاص خود را دارند (عباس‌زادگان و مولوی، ۱۳۸۷: ۲۳). گردشگری می‌تواند به عنوان عاملی برای رها شدن از یک اقتصاد تک محصولی باشد و موجب رونق اقتصادی و تنوع مشاغل در مناطق مختلف گردد. علاوه بر آن، این صنعت عامل موثری در تعامل فرهنگ‌ها، گفت‌وگوی تمدن‌ها، برقراری و تحکیم انس و الفت بین ملت‌هاست (پارساییان و اعرابی، ۱۳۸۲) یکی از اشکال گردشگری که امروزه توانسته است گردشگران زیادی را به خود جذب نماید و جایگاه رو به رشدی دارد اکوتوریسم است. اکوتوریسم در وهله نخست ناظر بر ملاحظات زیست‌محیطی و توسعه پایدار است و در آن طبیعت‌گردی در درجه دوم اهمیت قرار دارد به عبارت دیگر اکوتوریسم پیوند دهنده دو دیدگاه تعهد شدید به طبیعت و احساس مسولیت اجتماعی است (رضوانی، ۱۳۸۷: ۲۱). در حقیقت در تعریف اکوتوریسم می‌توان اینگونه بیان نمود که اکوتوریسم سفری مسئولانه به طبیعت و بازدید از مناطق طبیعی دست نخورده جهت لذت و قدردانی از طبیعت که محافظت از طبیعت را ارتقا و اثرات منفی بازدیدکننده را کاهش و برای جوامع محلی منافع اقتصادی و اجتماعی به ارمغان آورد (بینش، ۱۳۸۳: ۹).

فعالیت‌های اکوتوریستی شامل انواع مختلفی می‌گردد من جمله: کوه‌نوردی، اسکی، کویرنوردی و... اهمیت توسعه اکوتوریسم زمانی برای کشور نمایان می‌گردد که بدانیم زمان سفر ۵۰ درصد اکوتوریست‌های جهان بین ۸ تا ۱۴ روز است و هر اکوتوریست به‌طور متوسط بین یک هزار تا یک هزار و ۵۰۰ دلار به ارمغان می‌آورد (اشتری مهرجردی، ۱۳۸۳: ۷۸).

یکی از شاخه‌های جدید اکوتوریسم گردشگری مناطق کویری می‌باشد. نواحی بیابانی دارای جاذبه‌های گردشگری فراوانی می‌باشد در ایران به علت قرار گرفتن در یک محدوده خشک و کویری دارای کویرهای زیبا با جاذبه‌های منحصر به فرد خود می‌باشد که نه تنها از نظر زیبایی بلکه از نظر درمانی نیز مهم و موثر می‌باشد. کشور ما یکی از معروفترین مناطق خشک جهان محسوب می‌شود که با مساحت ۱۶۵ میلیون کیلومترمربع در جنوب غربی آسیا و در نوار خشک جهان محسوب می‌گردد. باتوجه به اینکه کشور ایران در قلمرو خشک و بیابانی قرار گرفته است شناخت این کویرها و جاذبه‌های آن‌ها و همچنین برنامه‌ریزی اصولی و منطقی برای آن به منظور توسعه گردشگری و فعالیت‌های اکوتوریستی امر مهمی هست. یکی از کویرهای زیبای ایران کویر مرنجاب در شمال شهرستان آران و بیدگل از توابع شهرستان کاشان در استان اصفهان است که این کویر از نظر پوشش گیاهی و جانوری بسیار غنی و از مهمترین جاذبه‌های گردشگری آن می‌توان به کاروانسرای مرنجاب، کاروانسرای شاه عباسی، دریاچه نمک آران و بیدگل، دریاچه سرگردان اشاره نمود. این کویر هر ساله تعداد زیادی از گردشگران را به خود جذب می‌کند به همین منظور در این پژوهش با هدف ارزیابی جاذبه‌های گردشگری کویر مرنجاب با مدل سوات موانع و چالش‌های گردشگری کویر مرنجاب را مشخص نموده و پیشنهادها و استراتژی‌های مناسب را در زمینه توسعه گردشگری کویر در این منطقه ارائه کند. در این راستا سوال زیر مطرح می‌گردد:

نقاط قوت و ضعف جاذبه‌های گردشگری کویر مرنجاب در چه زمینه‌هایی است و مهمترین آن‌ها به ترتیب اولویت کدامند؟

پیشینه تحقیق

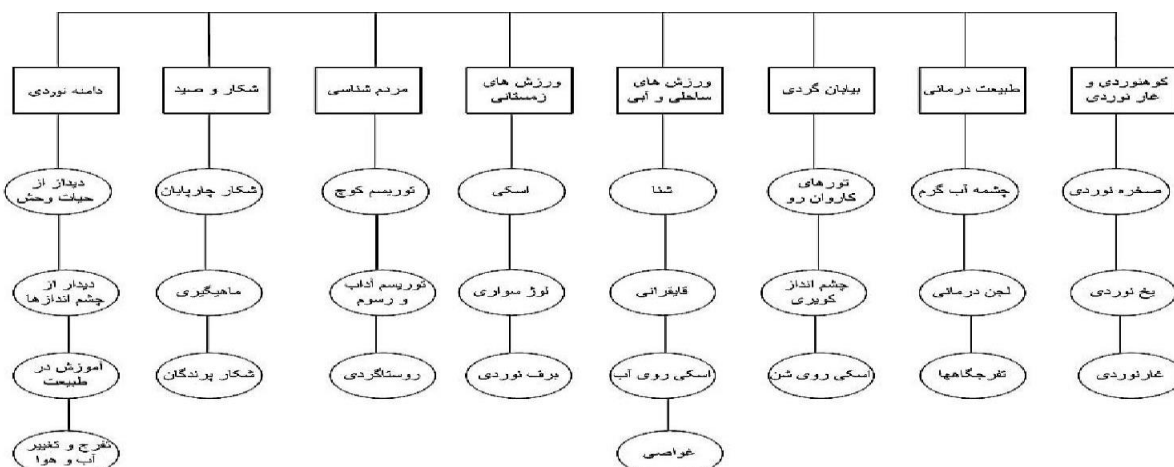
در زمینه اکوتوریسم تا کنون پژوهش‌های زیادی صورت گرفته است که عبارتند از قدمی (۱۳۹۰)، در مقاله‌ای با عنوان ارزیابی و تدوین راهبرد مقصد در چارچوب توسعه پایدار گردشگری (نمونه موردی کلان شهر مشهد)، با استفاده از مدل سوات و وضعیت گردشگری مشهد را مورد بررسی قرار داد و به این نتیجه رسید که در قیاس با نقاط قوت، ضعف‌های بیشتری وجود دارد اما به لحاظ محیط بیرونی با فرصت‌های متعدد و قوی تری رو به رو است.

رخشانی‌نسب و ضرابی (۱۳۸۸)، در مقاله‌ای با عنوان چالش‌ها و فرصت‌های اکوتوریسم، مسائل و فرصت‌های پیش روی اکوتوریسم ایران را مورد بررسی قرار دادند. براساس بررسی آن‌ها تنوع اقلیمی، موقعیت دریایی و موقعیت ژئومورفولوژیکی از جمله فرصت‌ها و نبود امکانات زیر بنایی در مناطق اکوتوریستی، عدم درک، شناسایی و معرفی پتانسیل، مشکلات مربوط به صدور ویزا و تمرکزگرایی برنامه‌ریزی‌ها از جمله چالش‌های توسعه اکوتوریسم ایران هستند.

میرسنجری (۱۳۸۵)، در مقاله‌ای با عنوان راهبرد اکوتوریسم بر پایه توسعه پایدار، اکوتوریسم را به عنوان یکی از پرجاذبه‌ترین و در عین حال پر منفعت‌ترین علوم وابسته به منابع طبیعی و محیط زیست معرفی می‌کند و سپس عامل‌های لازم برای دستیابی به اکوتوریسم پایدار و سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی اکوتوریسم مورد بررسی قرار می‌دهد.

مواد و روش‌ها

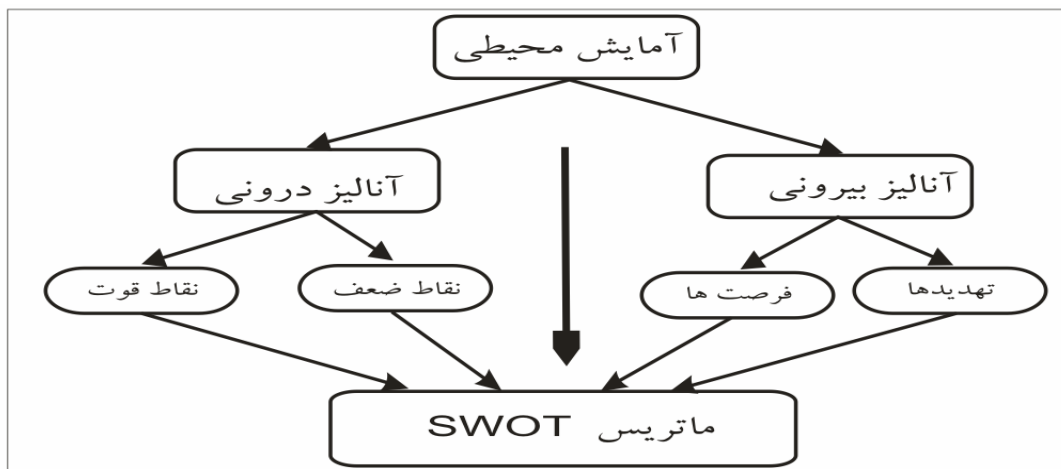
از نظر روش تحقیق حاضر توصیفی-تحلیلی بوده و از نظر هدف کاربردی است و برای تجزیه و تحلیل مدل سوات سئوالاتی برای تبیین نقاط قوت و ضعف، فرصت‌ها و تهدیدهای گردشگری بین گردشگران منطقه کویر مرند توزیع شد.

شکل (۱): گونه‌شناسی فعالیت‌های اکوتوریسم، منبع: کریم پناه، ۴۸:۱۳۸۴

مدل سوات

سوات حرف اول چهارکلمه انگلیسی معادل فارسی قوت، ضعف، فرصت و تهدید است. آنالیز سوات یک استراتژی مناسب قوت‌ها و فرصت‌ها را به حداکثر و ضعف‌ها و تهدیدها را به حداقل ممکن می‌رساند. در واقع نقطه کلیدی این مدل تجزیه و تحلیل دامنه‌ای از همه جنبه‌های موقعیتی سیستم و در نتیجه فراهم کننده چارچوب مناسب برای انتخاب راهبرد است.

شکل (۲): چارچوب تحلیلی سوات، ماخذ: محمدی ده چشمه، (۱۳۸۶)

این مدل در چهارحالت کلی SO، WO، ST، WT پیوند داده می شود و گزینه های استراتژی مناسب از میان آن ها انتخاب می شود.

نقاط ضعف W	نقاط قوت S	ماتریس SWOT
استراتژی های WO	استراتژی های SO	فرصت ها O
استراتژی های WT	استراتژی های ST	تهدیدها T

شکل (۳): ماتریس SWOT و نحوه تعیین استراتژی ها، ماخذ: (افتخاری و مهدوی، ۱۳۸۵: ۹)

الف) استراتژی SO

استراتژی های SO به منزله استراتژی های تهاجمی شناخته می شوند. در این منطقه، پیشنهادها و راهکارهای اجرایی در جهت استفاده از فرصت ها با استفاده از قوت ها ارائه می شود.

ب) استراتژی WO

استراتژی های WO به منزله استراتژی های بازنگری شناخته می شوند. در این منطقه، پیشنهادها و راهکارهای اجرایی در جهت رفع نقاط ضعف از طریق بهره برداری بهینه از فرصت ها، به ویژه از طریق تخصیص مجدد منابع، مورد توجه است.

ج) استراتژی ST

به منزله استراتژی های تنوع شناسایی شده اند. این استراتژی بر آن است تا با شناسایی مهم ترین قوت های درونی صنعت گردشگری به مقابله با تهدیدهایی که با آن مواجه است بپردازد.

د) استراتژی WT

به منزله استراتژی های تدافعی بر آن است که تا با ارائه راهکارهای اجرایی ضمن به حداقل رساندن ضعف های فراروی توسعه طبیعت گردی از تهدیدهایی که با آن مواجه است نیز اجتناب کند (مهدوی، ۱۳۸۳: ۱۲۴).

گردشگری

به دلیل چند وجهی بودن و میان‌رشته‌ای بودن جهانگردی، از دیدگاه‌های مختلفی اعم از اقتصادی، جامعه‌شناختی، جغرافیایی و مدیریتی می‌تواند مورد بررسی قرار گیرد. شاید به همین دلیل است که تاکنون تعاریف متعددی از جهانگردی با توجه به دیدگاه رشته‌های مختلف صورت گرفته است. در فرهنگ لغات فارسی، توریسم را چنین تعریف کرده‌اند: در اقطار عالم سفرکردن و شناخت؛ مسافرت برای تفریح و سرگرمی؛ و سفری که در آن مسافر به مقصدی می‌رود و سپس به محل سکونت خود برمی‌گردد (الوانی و دهدشتی، ۱۳۷۳: ۱۸). در تعریفی دیگر توریسم را این چنین بیان کرده‌اند: مجموعه فعالیت‌هایی که یک فرد در طول سفر انجام می‌دهد را توریسم می‌گویند؛ به عبارتی دیگر مجموعه اهدافی که یک نفر از سفر خود می‌برد را توریسم می‌گویند که این اهداف می‌تواند در زمینه‌های ذیل باشد:

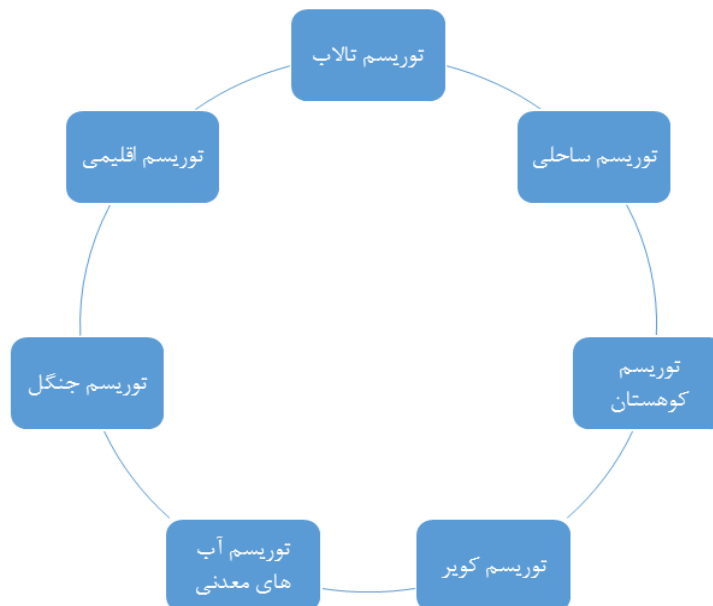
- ۱- دیدار از دوستان و آشنایان؛
- ۲- استفاده از فضا و چشم‌اندازهای طبیعی؛
- ۳- تجارت و انجام کارهای شخصی؛
- ۴- آب درمانی، استفاده از آب و هوای سالم و...
- ۵- زیارت و انجام امور مذهبی.
- ۶- تفریح و ورزش (مهدوی، ۱۳۸۲: ۳۳)

گردشگری روستایی

تعریف گردشگری روستایی کار چندان آسانی نیست و توافقی درباره آن وجود ندارد. واژه گردشگری روستایی، از دهه ۱۹۵۰ به بعد گسترش یافت و در دهه‌های ۱۹۶۰ و ۱۹۷۰ بیشتر در زمینه اقتصاد گردشگری روستایی برای کشاورزان و جوامع محل مورد توجه قرار گرفت و تا به حال برنامه‌ریزان و صاحب‌نظران ارائه راهبردها و راهکارهای مختلف، فعالیت‌ها و اقدامات گسترده‌ای در فراهم کردن جذب توریسم، توسعه و گسترش فعالیت‌های توریستی انجام داده‌اند (افتخاری و همکاران، ۱۳۸۵: ۸۴). نهایتاً می‌توان گفت که گردشگری روستایی فعالیت‌ها و گونه‌های مختلف گردشگری در محیط‌های مختلف روستایی و پیرامون آن‌ها که در بردارنده آثاری (مثبت/منفی) برای محیط‌زیست (انسان/ طبیعت) روستا می‌باشد (سقای، ۱۳۸۲: ۴۲). یکی از گونه‌های گردشگری روستایی اکوتوریسم است که بحث گردشگری را به توسعه پایدار نزدیک می‌کند.

اکوتوریسم

اکوتوریسم نوعی از توریسم طبیعی و پایدار است که با مشارکت گردانندگان بومی و بهره‌گیری از پتانسیل‌های طبیعت، توریسم میسر می‌شود. (WTO) توریسم طبیعی را به صورت زیر تعریف می‌کند: نوعی از توریسم که در آن مسافرت به مناطق طبیعی که به نسبت بدون آسیب مانده، با اهداف مطالعاتی و بهره‌بصری از منظر و رستنی‌های طبیعت و حیات وحش و با توجه به جنبه‌های فرهنگی هم در گذشته و هم در حال صورت می‌گیرد (میرسنجری، ۱۳۸۵: ۷). اکوتوریسم می‌تواند از طریق کاهش روند فرسایش، حفاظت از یکپارچگی، ارتقاء آموزش‌های حفاظتی و تامین انگیزه‌های مالی در بهره‌برداری پایدار به حفاظت از اکوسیستم بپردازد (پارسایی، ۱۳۸۴: ۲۷).

شکل (۴): انواع اکوتوریسم

گردشگری بیابان

یکی از تفریحاتی که افراد در اوقات فراغت و تعطیلات خود انجام می‌دهند تا بتوانند به آرامش روحی دست یابند و از دغدغه‌های روزمره زندگی رها شوند رفتن به مناطق بکر و دست نخورده است. از جمله این سفرها می‌تواند رفتن به صحرا و دیدن مناظر کویری و بیابانی (بیابان‌گردی) باشد که بستگی به طبع و ذات و سلیقه افراد دارد (فاطمه محمدزاده لاریجانی). بیابان اگرچه دارای ظاهری خشک و خشن می‌باشد اما دارای جاذبه‌ها و زیبایی‌های منحصر به فردی می‌باشد که چشم هر بیننده‌ای را به خود خیره می‌کند. کویر یکی از جاذبه‌ها و توان‌ها در اکوتوریسم به شمار می‌رود. اصطلاح گردشگری کویر به محصولات، تجارب و محیط‌های متنوعی دلالت دارد. ویور (۲۰۰۷)، هفت ویژگی را که با گردشگری کویر پیوند خورده است بیان می‌کند:

- شرایط آب‌وهوایی و عارضه‌های جغرافیایی خاص
- پوشش گیاهی خاص
- زندگی گیاهی غیرمعمول بزرگ و قدیمی
- کاروان‌ها و سایر کوچ‌های بیابانی
- ساکنان بومی
- واحه‌ها و آبادی‌ها
- مناطق تحت حفاظت

گردشگری کویر به تمرکز بر تعدادی از جاذبه‌های ویژه که در مقیاسی کوچک و پراکنده در مقاصد مختلف توسعه یافته‌اند گرایش دارد. ارتباط مقاصد اصلی و فرعی کاملاً قابل درک نخواهند بود اما هر کدام از این مجموعه منافذ نیازمند مدیریت در زمینه حفاظت از محیط زیست، توسعه بازار، فرصت‌های کسب و کار و توزیع عادلانه منافع اقتصادی است. کشور ایران به علت

قرارگیری در یک اقلیم گرم و خشک دارای بیابان‌ها و کویرهای زیاد و متنوعی است. کویر به عنوان سرمایه‌ای برای اکوتوریسم ایران و انجام فعالیت‌های کارآفرینانه در زمینه گردشگری را فراهم می‌نماید.

جاذبه‌های گردشگری کویر مرنجاب

کویر مرنجاب در شرق کاشان بر سر راه تاریخی ابریشم با داشتن جاذبه‌هایی چون دریاچه نمک، تپه‌ای شن روان، کاروانسرای تاریخی در فاصله‌ای نسبتاً کوتاه از تهران قرار دارد که هم اکنون نیز هر ساله در فصول خشک پذیرای جمعی از توریست‌های داخلی و خارجی است.

- دریاچه نمک

این دریاچه در وسعتی به طول ۳۰ و عرض ۲۵ کیلومتر، همچون فرش سفید و بلورین که به حق می‌توان آن را نگین سپید کویر نامید بر زمین گسترانیده شده است. وسعت و عظمت دریاچه نمک و طرح‌های هندسی بلورهای نمک آن هر بیننده‌ای را به حیرت فرو می‌برد. در میان دریاچه جزیره‌ای به چشم می‌خورد که به جزیره سرگردان معروف است و زمستان‌ها با ورود پرندگان مهاجر به خصوص فلامینگوها جاذبه آن دو چندان می‌شود.

- تپه‌های شنی

در فاصله ۱۲ کیلومتری شرق کاروانسرای مرنجاب، تپه‌های شن روان که به "بندریگ" معروفند به سمت شرق گسترده شده‌اند و در بهار با پوشش گیاهی زیبا می‌شود سیمای جذابی یافته و زمانی که بر اثر وزش باد به حرکت در می‌آیند منظره بدیعی ایجاد می‌کنند.

- چاه دستکن

یکی از دیدنی‌های این ناحیه چاه دستکن است که بسیار نزدیک به مرز بزرگترین نمکزار ایران قرار دارد ولی آب آن شیرین و گواراست.

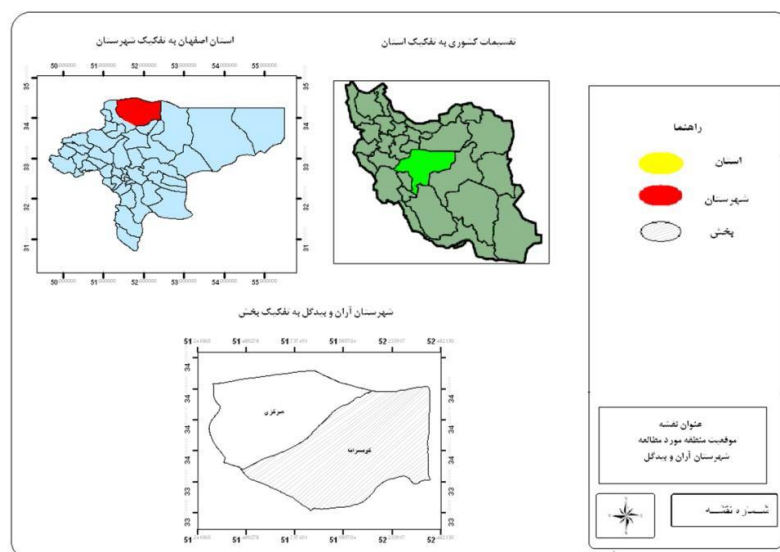
- کاروانسرای مرنجاب

در حاشیه جنوبی دریاچه، کاروانسرای مرنجاب قرار دارد. این بنای آجری در مسیر یکی از شاخه‌های معروف جاده ابریشم قرار گرفته و توسط سازمان میراث فرهنگی بازسازی شده و مشرف به قناتی پرآب و زیباست. کاروانسرای مذکور در دوره صفویه بنا شده و به شکل قلعه‌ای مربع شکل می‌باشد که ۶ برج در دیوارهای آن تعبیه گردیده است. ابعاد حیاط ۳۰*۲۰ متر است و چندین اتاق و شاه نشین به دور آن قرار دارد در نزدیک کاروانسرا رشته قناتی وجود دارد که استخری به ابعاد ۱۰*۴ متر را پر می‌کند وجود چنین قنات پرآبی به همراه استخر و درختان اطراف آن در میان کویر نعمتی بزرگ محسوب می‌شود که بر زیبایی کویر می‌افزاید (شریعت پناه و همکاران، ۱۳۸۷).

معرفی محدوده مورد مطالعه

کویر مرنجاب در شمال شهرستان آران و بیدگل قرار دارد. این کویر از توابع منطقه کاشان است که در استان اصفهان واقع است این کویر از شمال به دریاچه نمک، از غرب به کویر مسیله و دریاچه‌های نمک حوض سلطان و حوض مره، از شرق به کویر بند ریگ و پارک ملی کویر و از جنوب به منطقه کاشان محدود می‌شود. از نظر اقلیمی کویر مرنجاب در پهنه اقلیمی با زمستان-های نسبتاً سرد و تابستان‌های خیلی گرم و خشک قرار گرفته است. جاذبه‌ها و توان یا ظرفیت‌های کویر مرنجاب را می‌توان به-طور کلی به ۵ دسته تقسیم نمود:

- ۱- جاذبه‌های تاریخی: کاروانسرای مرنجاب و چاه دستکن.
- ۲- جاذبه‌های طبیعی: تپه رمل‌ها، پلیگون‌های نمک، جزیره سرگردان و اشکال مورفولوژیک.
- ۳- جاذبه‌های علمی: رصد ستارگان، گونه‌های نادر گیاهی و جانوری ژئوتوریسم.
- ۴- توان‌های ورزشی: رالی، ماراتن صحرا، شن‌سواری و شترسواری.
- ۵- توان‌های درمانی: شن‌درمانی، آب‌درمانی، آرامش و سکوت کویر.

شکل (۵): نقشه ی محدوده مورد مطالعه

یافته‌های پژوهش

تحلیل نقاط قوت، ضعف، فرصت و تهدیدها

نقاط قوت

برای برنامه‌ریزی در هر منطقه نیازمند شناسایی نقاط قوت، ضعف، فرصت و تهدیدهای منطقه هستیم با توجه به پرسشنامه-ای که طراحی شد و نظر گردشگران، وجود جاذبه‌های فرهنگی- تاریخی در منطقه در اولویت اول به عنوان مهمترین نقطه قوت منطقه کویر مرنجاب بوده است و بقیه نقاط به ترتیب طبق جدول زیر در اولویت‌های بعدی قرار گرفتند.

جدول ۱ - ماتریس ارزیابی عوامل داخلی (نقاط قوت)

ردیف	نقاط قوت	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	خیلی کم	مجموع وزن‌ها	میانگین وزن‌ها	رتبه
۱	وجود جاذبه‌های فرهنگی - تاریخی اعم از کاروانسرای مرنجاب، کاروانسرای عباسی (قصر نادر)	۳۰	۱۰	۵	-	-	۲۰۴/۷۵	۴/۵۵	۱
۲	وجود جاذبه‌های طبیعی اعم از کویر مرنجاب، دریاچه نمک، دریاچه سرگردان	۲۵	۱۴	۶	-	-	۱۹۸/۹	۴/۴۲	۲
۳	وجود محیط آرام و بکر	۱۸	۱۶	۱۱	-	-	۱۸۶/۷۵	۴/۱۵	۳
۴	وجود بستر مناسب برای ایجاد فرصت‌های شغلی	۱۹	۹	۱۰	۷	-	۱۷۴/۶	۳/۸۸	۴
۵	بالا بودن روحیه مشارکت مسئولان و مردم در معرفی جاذبه‌های کویر	۲۱	۷	۷	۵	۵	۱۶۸/۷۵	۳/۷۵	۵
۶	وجود زیرساخت‌های مناسب (تفریحی - زیربنایی - اقامتگاهی)	۱۶	۱۰	۱۲	۵	۲	۱۶۷/۸۵	۳/۷۳	۶
۷	تمایل به سرمایه‌گذاری بخش خصوصی در منطقه	۱۷	۷	۱۱	۳	۷	۱۵۸/۸۵	۳/۵۳	۷

ماخذ: نگارندگان

نقاط ضعف

مجموعه عواملی در محیط هستند که پیشرفت و توسعه را در زمینه گردشگری مشکل ساز می‌نمایند و لازم هست که این نقاط ضعف داخلی شناسایی شوند و برنامه‌ریزی دقیق و درستی در این رابطه صورت پذیرد که مهمترین نقطه ضعف کویر مرنجاب از دیدگاه گردشگران طبق جدول، توزیع نامناسب گردشگران در فصول مختلف سال بوده است.

جدول ۲ - ماتریس ارزیابی عوامل داخلی (نقاط ضعف)

ردیف	نقاط ضعف	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	خیلی کم	مجموع وزن‌ها	میانگین وزن‌ها	رتبه
۱	توزیع نامناسب گردشگران در فصول مختلف	۲۶	۱۰	۷	۲	-	۱۹۴/۸۵	۴/۳۳	۱
۲	ضعف اطلاع‌رسانی جهت آشنایی با جاذبه‌های کویر	۲۳	۱۶	۳	۳	-	۱۹۳/۹۵	۴/۳۱	۲
۳	ضعف سرمایه‌گذاری و برنامه‌ریزی دولت در بخش گردشگری	۱۴	۲۰	۱۱	-	-	۱۸۲/۷	۴/۰۶	۳
۴	نامناسب بودن راه‌ها و مسیرها برای دسترسی به جاذبه‌ها	۱۸	۱۳	۱۲	-	۲	۱۸۰	۴	۴
۵	تعارض فرهنگی گردشگران با مردم بومی همجوار منطقه گردشگری	۲۱	۹	۵	۴	۶	۱۶۹/۶۵	۳/۷۷	۵
۶	عدم امکان جمع‌آوری زباله و مواد زاید منطقه گردشگری کویر	۱۴	۱۶	۷	۸	-	۱۷۱	۳/۸	۶
۷	عدم وجود نیروهای متخصص راهنمایی گردشگران	۱۶	۱۰	۴	۱۰	۵	۱۵۶/۶	۳/۴۸	۷

ماخذ: نگارندگان

فرصت‌ها

مجموعه قابلیت‌ها و مزیت‌های بیرونی هستند که فرصت را برای پیشرفت سیستم فراهم می‌آورند براساس تحلیل SWOT و اولویت‌بندی صورت گرفته طبق جدول زیر درآمذزایی برای ساکنان منطقه است.

جدول ۳- ماتریس ارزیابی عوامل خارجی (فرصت‌ها)

ردیف	فرصت‌ها	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	خیلی کم	مجموع وزن‌ها	میانگین وزن‌ها	رتبه
۱	درآمذزایی برای ساکنان منطقه	۲۳	۱۰	۱۲	—	—	۱۹۰/۸	۴/۲۴	۱
۲	امکان بهبود و گسترش شبکه ارتباطی	۲۰	۱۲	۱۳	—	—	۱۸۶/۷۵	۴/۱۵	۲
۳	ایجاد مراکز اقامتگاهی متنوع	۱۹	۱۴	۸	—	۴	۱۷۸/۶۵	۳/۹۷	۳
۴	افزایش تمایل به بازدید از مناطق کویری	۱۸	۱۱	۹	۴	۳	۱۷۱/۹	۳/۸۲	۴
۵	حمایت مسولان از توسعه گردشگری در کویر	۹	۱۵	۱۷	۴	—	۱۶۳/۸	۳/۶۴	۵
۶	استفاده از نیروهای متخصص (برنامه‌ریزان گردشگری)	۱۳	۱۰	۷	۱۰	۵	۱۵۰/۷۵	۳/۳۵	۶
۷	حفاظت از محیط زیست	۱۰	۵	۱۰	۹	۱۱	۱۲۸/۷	۲/۸۶	۷

ماخذ: نگارندگان

تهدیدها

شرایط خارجی نامطلوبی که تاثیر منفی بر محیط می‌گذارد طبق بررسی‌های صورت گرفته و همچنین اولویت‌بندی انجام شده طبق جدول زیر، تراکم بیش از حد جمعیت در فصول خاص به عنوان مهمترین تهدید خارجی تعیین شد.

جدول ۴- ماتریس ارزیابی عوامل خارجی (تهدیدها)

ردیف	تهدید	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	خیلی کم	مجموع وزن‌ها	میانگین وزن‌ها	رتبه
۱	تراکم بیش از حد جمعیتی در این منطقه در فصول خاص	۲۷	۱۲	۶	—	—	۲۰۰/۷	۴/۴۶	۱
۲	از بین رفتن پوشش گیاهی و جانوری منطقه	۱۵	۸	۱۹	۸	۵	۱۸۴/۹۵	۴/۱۱	۲
۳	عدم بهره‌برداری مناسب از فرصت‌های گردشگری کویر	۲۱	۸	۹	۲	۵	۱۷۲/۸	۳/۸۴	۳
۴	آلودگی منابع آب و خاک و اقلیم منطقه	۱۶	۱۳	۴	۵	۷	۱۶۰/۶۵	۳/۵۷	۴
۵	اختلاط فرهنگی	۱۴	۹	۶	۱۲	۴	۱۵۱/۶۵	۳/۳۷	۵
۶	افزایش تخلفات اجتماعی و بزهکاری	۹	۷	۱۸	۱۱	—	۱۴۸/۹۵	۳/۳۱	۶
۷	شناخت نادرست از منابع محیط زیست	۱۳	۱۰	۵	۸	۹	۱۴۴/۹	۳/۲۲	۷

ماخذ: نگارندگان

نتیجه‌گیری

با توجه به سوالاتی که در رابطه با نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدهای منطقه مطرح شد و طبق دیدگاه گردشگران و تحلیل مدل SWOT هر کدام از نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدها اولویت‌بندی شدند. از بین نقاط قوت مطرح شده در منطقه وجود جاذبه‌های فرهنگی_ تاریخی با با مجموع وزن ۲۰۴/۷۵ توانسته است گردشگران زیادی را به خود جذب نماید و نقش مهمی در منطقه داشته است از بین نقاط ضعف موجود در منطقه توزیع نامناسب فصلی گردشگران در فصول مختلف با مجموع وزن (۱۹۴/۸۵) در رتبه نخست است که این نقطه ضعف بیشتر به علت شرایط اقلیمی کویر هست که بازدید را در هر فصل میسر نمی‌سازد از بین فرصت‌های مطرح شده در منطقه کویر مرنجاب درآمدزایی برای ساکنان منطقه با مجموع وزن (۱۹۰/۸) بوده است که زمینه را برای بهبود وضعیت اقتصادی ساکنان آن منطقه و همچنین انجام فعالیت‌های کارآفرینانه فراهم می‌آورد و در نهایت تهدیدات خارجی منطقه طبق اولویت‌بندی صورت گرفته تراکم بیش از حد جمعیتی منطقه با مجموع وزن (۲۰۰/۷) در اولویت اول قرار گرفته است. راهبرد رقابتی SO بیشتر تاکید بر نقاط قوت درونی و فرصت‌های بیرونی دارد که این امر زمینه گسترش و پیشرفت گردشگری را در منطقه کویر فراهم می‌نماید و همچنین فراهم نمودن فرصت‌های اشتغال جدید، فراهم نمودن زیرساخت‌هایی با کیفیت مناسب‌تر و مساعدتر را ایجاد می‌نماید. راهبرد تنوع (ST) بیشتر تاکید بر نقاط قوت درونی و تهدیدات بیرونی دارد و به منظور رفع تهدیدات منطقه ارائه می‌گردد که در آن مجموعه‌ای از قوانین و مقررات به- منظور حمایت و حفاظت از جاذبه‌های طبیعی و تاریخی صورت می‌پذیرد. راهبردهای بازنگری (WO)، تاکید بر نقاط ضعف درونی، سعی بر بهره‌گیری از فرصت‌های بیرونی برای رفع نقاط ضعف گردشگری در منطقه کویر دارد. راهبرد تدافعی (WT)، تاکید بر رفع درجه آسیب‌پذیری ناحیه کویر مرنجاب به مدیریت علمی در زمینه گردشگری در منطقه می‌پردازد.

شکل (۶): کویر مرنجاب، شهرستان آران و بیدگل، استان اصفهان

منابع

- ۱- اشتری مهرجردی، اباذر (۱۳۸۳)، اکوتوریسم، تعاریف و ویژگی‌های آن، ماهنامه جهاد، شماره ۲۶، صفحه ۷۴.
- ۲- الوانی، مهدی؛ دهدشتی شاهرخ، زهره (۱۳۷۳). اصول و مبانی جهانگردی، تهران: معاونت اقتصادی و برنامه‌ریزی بنیاد مستضعفان و جانبازان انقلاب اسلامی.
- ۳- بینش، امید (۱۳۸۳)، شناخت ظرفیت‌های طبیعی حوزه اکوتوریسم شهرستان شیراز با تاکید بر نقش اقلیم و ایجاد فرصت‌های اشتغال‌زایی، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه شهیدبهبشتی.

- ۴- پارسایی، اسماعیل (۱۳۸۴)، «امکان‌سنجی نواحی مستعد اکوتوریسم در استان کهگیلویه و بویر احمد با استفاده از GIS»، پایان-نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تربیت مدرس.
- ۵- پارساییان، علی، اعرابی، سید محمد، (۱۳۸۲)، جهانگردی در چشم‌اندازجامع، تهران، دفتر پژوهش‌های فرهنگی.
- ۶- رخشانی‌نسب، حمیدرضا و ضرابی، اصغر (۱۳۸۸)، چالش‌ها و فرصت‌های اکوتوریسم ایران، مجله علمی-پژوهشی فضای جغرافیای، شماره ۲۸، صص ۴۱-۵۵.
- ۷- رضوانی، م. ر. (۱۳۸۷). توسعه گردشگری روستایی با رویکرد گردشگری پایدار. تهران: دانشگاه تهران.
- ۸- رفیق پناه، کریم (۱۳۸۴)، تحلیل اکوتوریسم و نقش آن در توسعه منطقه‌ای استان کردستان، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تربیت مدرس.
- ۹- رکن‌الدین افتخاری، عبدالرضا و مهدوی، داوود (۱۳۸۴)، راهکارهای توسعه گردشگری روستایی با استفاده از مدل SWOT دهستان لواسان کوچک، فصلنامه مدرس، شماره ۲.
- ۱۰- رکن‌الدین افتخاری، عبدالرضا؛ مهدوی، داوود (۱۳۸۵). راهکارهای توسعه گردشگری روستایی با استفاده از مدل SWOT دهستان لواسان کوچک، فصل‌نامه مدرس علوم انسانی، دوره ۱۰، ش ۲، تابستان ۱۳۸۵، صص ۱-۳۰.
- ۱۱- سقایی، مهدی (۱۳۸۲). «گردشگری روستایی و توسعه»، مجموعه مقالات سمینار بررسی سیاست‌ها و برنامه‌های توسعه جهانگردی در ایران، دانشگاه علامه طباطبایی.
- ۱۲- قدمی، مصطفی (۱۳۹۰)، ارزیابی و تدوین استراتژی مقصد در چارچوب توسعه پایدار گردشگری (نمونه موردی کلان شهر مشهد)، فصلنامه مطالعات و پژوهش‌های شهری منطقه‌ای، شماره ۹، صص ۵۹-۸۲.
- ۱۳- عباس‌زادگان، مصطفی، مولوی، فاطمه (۱۳۸۷)، نقش گردشگری در توسعه پایدار جزیره قشم، ماهنامه شهرداری‌ها، تهران ۸ (۸۷)، ۳۲.
- ۱۴- محمدی ده چشمه، م. ۱۳۸۶. برنامه‌ریزی توسعه فضایی شهرستان شهرکرد، پایان‌نامه.
- ۱۵- محمد زاده لاریجانی، فاطمه و رنجبر نجف‌آبادی، زهرا (۱۳۹۰)، فرصت‌ها و محدودیت‌های توسعه اکوتوریسم در مناطق بیابانی و کویری ایران، همایش ملی بوم‌های بیابانی، گردشگری و هنرهای محیطی.
- ۱۶- میر سنجری، میرمهرداد (۱۳۸۵)، راهبرد اکوتوریسم بر پایه توسعه پایدار، جنگل و مراتع، شماره ۷، صص ۷-۱۰.
- ۱۷- میر سنجری، میرمهرداد (۱۳۸۵)، راهبرد اکوتوریسم بر پایه توسعه پایدار، جنگل و مراتع، شماره ۱، صص ۷-۱۰.
- ۱۸- ولی شریعت‌پناه، مجید، رنجبر، محسن و استعلاجی، علیرضا (۱۳۸۷)، بررسی جاذبه‌های گردشگری در حوضه دشت کویر، فصلنامه علمی - پژوهشی جغرافیای سرزمین، شماره ۱۸.
- ۱۹- هدوی، د. (۱۳۸۲). نقش توریسم در توسعه نواحی روستایی پیرامون شهرها و ارائه مدل استراتژیک (نمونه موردی: روستای لواسان کوچک). پایان‌نامه کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، تهران: دانشگاه تربیت مدرس.
- ۲۰- Wearer, D. B. & Lawtona, L. J., ۲۰۰۷, *The State of Contemporary Ecotourism Research*, Elsevier, Vol. ۲۸, No.۵, PP. ۱۱۶۸-۱۱۷۹.